

شیخ حسین خان چاهکوتاهی

سازمان جامع سرواران و فرهنگستان بوئهر

نام پدر	شیخ احمد
تاریخ تولد	متولد ۱۲۷۳ قمری
محل تولد	بوشهر —
تاریخ شهادت	۱۲۷۳ (قمری)
محل شهادت	چاهکوتاه
مسئولیت	فرمانده نبرد با انگلیس/حاکم نواحی چاهکوتاه و احمدی
نوع عضویت	
شغل	حاکم نواحی چاهکوتاه و احمدی
تحصیلات	
مدفن	بوشهر محله امام زاده

زندگینامه

حسین چاه کوتاهی، معروف به شیخ حسین خان، ملقب به «سالار اسلام» از فعالان جنبش جنوب ایران و فرماندهان نیروهای تنگستان در برابر هجوم بریتانیا در جنگ جهانی اول و از هم‌زمان نزدیک رئیس‌علی دلواری بود. [۱]

زندگی‌نامه

شیخ حسین خان فرزند شیخ احمد، متولد ۱۲۷۳ قمری (۱۲۳۵ خورشیدی) در چاه کوتاه حومه شهرستان بوشهر از خاندان دموخ بود که در تحولات محلی نقش داشتند. پدر بزرگ وی شیخ حسین دموخی در ماجرای نبرد قلعه ریشهر در برابر تهاجم انگلیسی‌ها در سال ۱۲۷۳ (قمری) شرکت داشت. پدرش حاکم نواحی چاهکوتاه و احمدی بود و پس از او شیخ حسین خان جای پدر را گرفت. [۲]

جنگ با انگلیسیها

شیخ حسین خان بدنبال انزجار عمومی از تهاجم انگلیس و اعلان جهاد علمایی چون سید مرتضی اهرمی و شیخ محمدحسین برازجانی همراه با زایر خضر خان اهرمی و دیگر خانهای جنوب برای شرکت در جنگ علیه نیروهای بیگانه هم قسم شد. شیخ حسین خان هدف خانهای جنوب را عزل موقرالذوله (حاکم بوشهر)، خروج نیروهای انگلیسی از بوشهر، بازگشت آلمانی‌ها اعلام کرد. شیخ حسین خان در زمان جنگ جهانی اول و اشغال بوشهر توسط انگلیس در سال ۱۳۳۳ قمری ضابط چاهکوتاه بود و در صف مبارزان تنگستانی با اشغالگران جنگید. نبرد تنگستانی‌ها و دشتی‌ها پس از کشته شدن رئیس‌علی دلواری تا چندی ادامه یافت و با کشته شدن بعضی مجاهدین از جمله عبدالحسین فرزند شیخ حسینخان و اسیر شدن تعدادی از جمله خالوحسین از دیگر سران مجاهدین به سرانجام رسید.

در پی آن افسران ژاندارمری شیراز، افراد کنسول انگلستان از جمله «فردیک اکنورد» در آن شهر را به اسارت نزد شیخ حسین خان و زایر خضر خان به اهرم فرستادند، انگلیسی‌ها در صدد حمله و آزاد سازی افراد خود بودند.

بدنبال آن مذاکراتی بین انگلیسی‌ها و سران تنگستان برای آزادی و مبادله اسرا صورت گرفت و قراردادی در تاریخ هفتم اوت ۱۹۱۵ م / هفتم شوال ۱۳۳۴ ق در محل سر بست چغادک به امضای مازور تریور، قائم مقام کنسول انگلیس در بوشهر، و زایر خضر خان اهرمی (امیر اسلام) و شیخ حسین خان چاه کوتاهی (سالار اسلام) به انجام رسید. از مهم‌ترین مفاد این قرارداد (صلح نامه) مبادله اسرا و استرداد اسرای تنگستانی و دشتی از جمله خالوحسین دشتی، آزادسازی آلمانی‌های در بنادر خلیج فارس، تحویل دادن اموال توقیف شده اهالی تنگستان توسط انگلیسی‌ها از جمله پس دادن دو هزار تومان پول شیخ حسین خان چاه کوتاهی که در بوشهر گرفته بودند، افتتاح آزادراه بوشهر توسط انگلیسی‌ها و متقابلاً مجاهدین تنگستانی، استرداد هشت نفر از اسرای انگلیسی، برقراری امنیت راه شاهی، حفظ خط تلگراف پس از تعمیر آن را متقبل شدند. [۳] و سرانجام اسرای خارجی در ازای آزادی خالوحسین و اسرای تنگستانی دربند مبادله شدند.

پس از جنگ جهانی اول

پس از جنگ جهانی اول نیز انگلیسی‌ها در قالب پلیس جنوب ایران به سرکوبی مجاهدان ادامه دادند.

در ۱۳۳۶ق در جریان بازگشایی جاده شیراز و طرح احداث راه آهن در منطقه، شیخ حسین خان و زایر خضر و شیخ محمد برازجانی، که از اهداف انگلیسیها در کشیدن راه آهن اطلاع داشتند، استقلال ایران را در خطر دیدند و در نامه‌ای از کنسولگری انگلیس خواستند تا پاسخ دهد که احداث راه آهن طبق معاهده با دولت ایران بوده است یا خیر و چون انگلیسیها پاسخی ندادند، مجاهدان به قصد نبرد با آنان در چغادک مستقر شدند ولی، بر اثر خیانت عده‌ای از همراهان خویش، ناچار به عقب‌نشینی شدند. انگلیسیها پس از تصرف چغادک، چاه کوتاه را نیز تصرف

کردند و شیخ حسین خان را، که به چاه کوتاه پناه برده بود، وادار به عقب‌نشینی کردند وی در ربیع الاول ۱۳۳۸ قمری ناچار به قلعه فاریاب در منطقه بلوک بوشکان پناهنده شد و جنگ و گریز با انگلیسی‌ها مشغول بود. انگلیسی‌ها، پس از تصرف چاه کوتاه، ضابطی آن را به شیخ عبدالله چاه کوتاهی، برادر شیخ حسین، سپردند. [۴]

انگلیسی‌ها چند ماه شیخ حسین را تعقیب و با هواپیما مواضعش را بمباران کردند. در آن زمان، به جز معدودی تفنگچی کسی با وی نمانده بود.

نبرد آخر و مرگ

آرامگاه شیخ حسین خان چاه کوتاهی

شیخ حسین‌خان در رمضان-شوال ۱۳۳۸ق در صدد تصرف چاه کوتاه برآمد اما در این امر موفق نشد و در دو کیلومتری چاه کوتاه سنگربندی کرده و آماده نبرد با قوای انگلیس شد. در بعضی منابع با تاریخی متفاوت آمده‌است وی در شعبان ۱۳۳۸ قمری به اتفاق چند تن از یارانش برای ارسال تلگرام و کسب تکلیف از مرکز، به باغی در نزدیکی چاه کوتاه رفت. در آنجا تفنگچیان انگلیسی و پلیس جنوب وی و همراهانش را محاصره و به آن‌ها حمله کردند. قوای انگلیسی‌ها شامل ۱۰۰ پیاده، ۵۰ سوار و یک عراده توپ اتریشی شبانه حرکت کرد و در سپیده‌دم به شیخ حسین خان هجوم آوردند. این عملیات به فرماندهی کاپیتان مون انگلیسی و افراد پلیس جنوب انجام گرفت. پس از مدتی مقاومت شیخ حسین خان با همه همراهان، از جمله پسرش شیخ خزعل، (شعبان ۱۳۳۸ق) در این درگیری شهید شدند. [۵] در بعضی منابع دیگر تاریخ شهادت آن‌ها ۱۲ شوال ۱۳۳۸ قمری که برابر است با ۸ تیر ۱۲۹۹ش (۲۹ ژوئن ۱۹۲۰م)، نقل شده‌است. [۶]

پس از شهادت

شهادت شیخ حسین، هیجان و اندوه زیادی در میان مردم تهران ایجاد کرد. [۱] شیخ حسین چاه کوتاهی، در محله امامزاده بوشهر، همجوار امامزاده عبدالمهیمن دفن گردید که امروزه آرامگاهی بر روی آن برپاست.

اشعار

ملک‌الشعراى بهار در یکی از شعرهایش به نام «خون خیابانی» اشاره‌ای مختصر به شیخ حسین چاه کوتاهی داشته‌است و در پاورقی آن شعر از وی با عنوان «مجاهد ملی معروف جنوب» یاد کرده‌است: [۷]

در دست کسانی است نگهبانی ایران کاصرار نمودند به ویرانی ایران □

کشتند بزرگانرا و ابقا نمودند بر شیخ حسین و به خیابانی ایران □

کشت آن حسن از بهر وطن گر دو سه کاشی کشت این حسن احرار وطن را چو مواشی □ [۸]

که قتل مهین شیخ حسین خان را در فارس تصویب نمودند به صد عذر تراشی □

خانواده

از شیخ حسین خان هشت فرزند به جا ماند که دو تنی آن‌ها بنام عبدالحسین و شیخ خزعل در جنگ با نیروهای انگلیسی کشته شدند. دیگر فرزندان وی شیخ عبدالرسول خان، محمد خان، منصور خان، صالح، ناصر و دختری بنام خیرالنسا □ می‌باشد. حسین و سیروس چاهکوتاهی (دو فرزند عبدالرسول خان) از نوه‌های سرشناس او می‌باشند. [۹]

کتاب‌نامه

کتاب‌هایی که در آن به شیخ حسین چاه کوتاهی اشاره شده:

شیخ حسین خان چاه کوتاهی: احمد فرامرزی به کوشش سید قاسم یاحسینی.
کتاب دلیران تنگستان: محمدحسین رکن زاده آدمیت.

کتاب فارس و جنگ بین‌الملل جلد دوم: محمدحسین رکن زاده آدمیت.

پانویس

چاه کوتاهی دانشنامه جهان اسلام

شیخ حسین خان چاه کوتاهی در جنگ مجاهدین دشتستان و تنگستان با دولت انگلیس، احمد فرامرزی، به کوشش:

سید قاسم یاحسینی، تهران: مؤسسه نشر و پژوهش شیرازه (۱۳۷۷)، ص ۱.

اسناد جنگ جهانی اول در جنوب ایران: مرحله اول: ۱۳۳۳-۱۳۳۴ هجری قمری / ۱۹۱۵-۱۹۱۶ میلادی، نوشته

کاوه بیات، نشر همسایه مرکز بوشهر شناسی: بوشهر، چاپ اول ۱۳۷۶.

جنبش جنوب ایران با تکیه بر مردم تنگستان و دموکرات‌های فارس، ص ۳۷۰.

سال شمار وقایع جنوب ایران (۴) راسخون

جنبش جنوب ایران با تکیه بر مردم تنگستان و دموکرات‌های فارس، ص ۳۷۱.

دیوان اشعار ملک الشرا بهار، مؤسسه انتشارات نگاه، چاپ دوم ۱۳۸۸، ص ۲۷۱.

به ترتیب مراد حسن وثوق و حسن پیرنیا (مشیرالدوله) است.

فارس و جنگ بین‌الملل، محمدحسین رکن زاده آدمیت، صفحه ۴۷

سازمان جامع اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران